

کتیبه های ماندگار خراسان

نویسنده: علی فرخی

سرشناسه

: فرخی، علی، ۱۳۵۲ -

عنوان و نام پدیدآور

: کتیبه‌های ماندگار خراسان / مولف علی فرخی.

مشخصات نشر

: مشهد: رنگین کتاب، ۱۴۰۱.

مشخصات ظاهری

: ۲۶۶ص: مصور (رنگی).

شابک

: ۱۲۰۰۰۰۰ ریال : ۷-۹۲-۶۳۴۵-۶۲۲-۹۷۸

وضعیت فهرست نویسی

: فیپا

موضوع

: کتیبه‌های اسلامی -- ایران -- خراسان

Inscriptions, Islamic -- Iran -- Khorasan (Province)

موضوع

: کتیبه‌های باستانی -- ایران -- خراسان

Inscriptions, Ancient -- Iran -- Khorasan

خوشنویسی اسلامی -- ایران -- تاریخ

Islamic calligraphy -- Iran -- History

هنر اسلامی -- ایران -- خراسان

Islamic art -- Iran -- Khorasan

خط کوفی -- تاریخ

Writing, Cufic -- History

معماری اسلامی -- ایران -- خراسان

Islamic architecture -- Iran -- Khorasan

NK۳۶۳۹

رده بندی کنگره

۶۱۹۸۲۵

رده بندی دیویی

۸۸۴۶۲۷

شماره کتابشناسی ملی

اطلاعات رکورد کتابشناسی : فیپا

www.ketab.ir

کتیبه های ماندگار خراسان

مؤلف: علی فرخی

ویراستار: هادی تقی زاده دربان

ناشر: رنگین کتاب

صفحه آرا: دفتر گرافیک سماوی هنر شرق

نوبت چاپ: اول ۱۴۰۱

چاپ و صحافی: دقت

قطع کتاب: وزیری ، ۲۶۶ صفحه

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۳۴۵-۹۲-۷

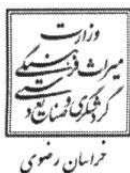
قیمت: ۱۲۰۰۰۰ تومان

انتشارات رنگین کتاب ؛ مشهد خیابان آیت ا... عبادی ۹۸، پلاک ۴

تلفن انتشارات ۰۹۰۱۲۰۶۵۵۲۳

صاحب امتیاز و ناشر: روابط عمومی و امور فرهنگی اداره کل میراث فرهنگی، گردشگری،

صنایع دستی خراسان رضوی

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۹	پیش درآمد
۱۱	پیش گفتار
۱۳	معنای واژگان و اصطلاحات

بخش اول: هنر و معماری اسلامی و جایگاه آن

۲۱	فصل اول: معماری اسلامی سده‌های نخست و اجزای آن
۲۲	۱- هنر و معماری ایران
۲۴	۲- ویژگی‌ها و شیوه‌های معماری ایران در بناهای اسلامی
۲۷	۳- اهداف و ترکیبات فضاهای معماری ایرانی
۲۸	۴- مسجد کامل‌ترین نماد معماری اسلامی
۳۰	۵- اجزای شکل دهنده معماری مسجد
۳۵	فصل دوم: اهمیت تزئینات معماری اسلامی و انواع آن
۳۵	۱- تزئینات هنر و معماری اسلامی (تاریخچه، عناصر شکل دهنده)
۳۷	۲- انواع تزئینات
۴۰	۳- انواع طرح‌های تزئینی گچی در معماری اسلامی
۴۲	۴- طبقه بندی نقوش

بخش دوم: خوش‌نویسی و کتیبه‌نگاری در معماری اسلامی

۵۱	فصل اول: جایگاه و اهمیت خوش‌نویسی و خط کوفی و انواع آن
۵۲	۱- خط کوفی
۵۳	۲- خط و آرایه‌های معماری اسلامی
۵۵	۳- کاربرد خطوط اسلامی
۵۹	فصل دوم: تغییرات خط پس از کشور گشایی مسلمانان

- ۱- پیدایش اعراب نقطه‌ای..... ۵۹
- ۲- شیوه‌ها، ترکیبات و انواع خط کوفی..... ۶۰
- ۳- انواع خط کوفی..... ۶۱
- ۴- سابقه خط کوفی..... ۶۳
- ۵- معنویت خط کوفی (کاربرد خط کوفی در قرآن)..... ۶۴
- ۶- خط کوفی و آرایه‌های معماری اسلامی در کتابت قرآن..... ۶۵

بخش سوم: مضامین و جایگاه کتیبه‌نگاری اسلامی و خط کوفی در آثار تاریخی

- فصل اول: کتیبه و ساختار آن..... ۷۱
- ۱- کتیبه و انواع آن..... ۷۱
- ۲- ساختار کتیبه..... ۷۲
- ۳- کتیبه‌نگاری در اسلام..... ۷۵
- فصل دوم: مضامین و انواع کتیبه‌های اسلامی..... ۷۷
- ۱- انواع کتیبه‌ها..... ۷۷
- ۲- مضامین کتیبه‌ها..... ۸۱
- ۳- عوامل جغرافیایی کتیبه‌ها..... ۸۵
- ۴- زبان کتیبه‌ها..... ۸۶

بخش چهارم: بناهای خراسان در هفت سده اول اسلامی

- فصل اول: معماری و کتیبه‌های خراسان..... ۸۹
- ۱- بناهای یادبود خراسان..... ۸۹
- فصل دوم: رباط یا کاروان سراها..... ۹۱
- ۱- بقایای رباط و مسجد سنگ بست..... ۹۲
- ۲- مسجد سنگ بست..... ۹۳
- ۳- آرامگاه ارسلان جاذب..... ۹۴
- ۴- مناره یا میل ایز و مضامین کتیبه‌های آن..... ۱۰۶
- فصل سوم: رباط یا کاروان سراها..... ۱۱۵
- ۱- کاروانسرای شرف (رباط شرف)..... ۱۱۵
- ۲- رباط چاهه..... ۱۲۷

۱۲۹	۳- رباط ماهی
۱۳۳	فصل چهارم: برج‌ها، مناره‌ها و نقد مضامین کتیبه‌های ...
۱۳۳	۱- برج رادکان
۱۳۸	۲- برج علی آباد
۱۳۹	۳- مناره فیروزآباد
۱۴۳	۴- مناره (مسجد پامنار) سبزوار
۱۵۰	۵- میل خسروگرد (خسروگرد)
۱۵۷	۶- میل کرات
۱۶۱	فصل پنجم: مساجد اسلامی خراسان و اهمیت کتیبه‌های خط ...
۱۶۱	۱- مساجد چهار ایوانی
۱۶۲	۲- مساجد دو ایوانی خراسان
۱۶۴	۳- مسجد رباط زیارت
۱۶۹	۴- مسجد زوزن
۱۸۱	۵- مسجد جامع گناباد
۱۸۹	۶- مسجد گنبد سنگان
۱۹۹	فصل ششم: مدارس اسلامی خراسان و کتیبه‌های آن
۲۰۰	۱- مدرسه زوزن
۲۰۳	۲- مدرسه نظامیه
۲۰۷	فصل هفتم: مقابر (آرامگاه‌ها)
۲۰۷	۱- بابا لقمان (مقبره-)
۲۱۵	۲- محروق (آرامگاه امامزاده محروق)
۲۲۳	ضمائم

پیش درآمد

معماری اسلامی - ایرانی همچون نمادی در هم آمیخته از هنرهای ایرانی و اسلامی نظیر تذهیب و تشعیر و خوشنویسی و هندسه نقوش و نگارگری است که از زمان ساخت تاربخانه دامغان تا امروز همواره در حال تکامل و دگرگونی و تجربه شیوه‌های تازه بوده است. در میان شیوه‌های مختلف معماری در ایران، شیوه خراسانی از جایگاهی والا و تاثیرگذار برخوردار است و از آن به عنوان نخستین سبک معماری ایرانی پس از ورود اسلام یاد شده است. این معماری ترکیبی از معماری عربی با گریه برداری از مسجد نبی و معماری پارتی بوده و به معماری شبستانی معروف گشته است. معماری سبک خراسانی که نخستین بناهای آن در خراسان بزرگ ساخته و پرداخته شده غالباً بی تکلف و ساده بوده و در ساخت آن از مصالح بومی استفاده می‌شده است. به مرور زمان تزئینات و زیبا سازی ابنیه به ساحت کار معماران ایرانی وارد شدند. این تزئینات دو خصوصیت عمده داشتند نخست این که هر بنای مذهبی نمایانگر معنویت آسمانی و تجسمی از بهشت بود و دیگر آن که تزئینات وابسته به معماری در هر سازه‌ای موجب استحکام بخشی و پایداری مضاعف بنا می‌شدند. هنر کتیبه سازی در بناهای ایرانی اسلامی نیز یکی از مهم‌ترین تزئینات وابسته به معماری قلمداد می‌گردد که با نظم و هماهنگی نقوش و خطوط بر پیکره هر سازه معنوی مومنانه را به ذهن مخاطب متبادر می‌کند. نخستین کتیبه‌ها به خط کوفی و آنگاه ثلث نگاشته شده بودند و بعدها سایر خطوط اسلامی و ایرانی بر بدنه بناها خوش نشستند. اما انواع خطوط کوفی بیشترین کاربرد را داشتند. بر این کتیبه‌ها معمولاً آیاتی از کلام الله، اسماء جلاله خداوند، احادیث پیامبر ختمی مرتبت (ص) و سخنانی از ائمه اطهار در کنار نام سازندگان و بانیان و زمان ساخت بنا

درج می‌شد. کتاب وزین "کتیبه‌های ماندگار خراسان" نگاهی پژوهشگرانه به کتیبه‌هایی دارد که در پهنه معماری منطقه خراسان آفریده شده‌اند. مولف در این کتاب نخست کتیبه

خوانی کرده و سپس درباره متن کتیبه و ظرایف آن اطلاعاتی ذی قیمت را ارائه کرده است. جمع آوری این کتاب سالها به درازا کشیده و برای نگارش آن پژوهش های میدانی دشواری انجام شده تا متن پیش رو آماده چاپ و انتشار گردیده است. بنده خداوند رحمان را شاکرم که این موهبت گرانقدر را به ما بخشید تا بتوانیم متن کتیبه هایی که مشحون از آیات کریمه قرآن اند را در ماه خاص خداوند، رمضان المبارک ۱۴۰۱ شمسی به دست ناشر بسپاریم. امید دارم این کتاب برجسته پاسخگوی طیف وسیعی از پژوهشگران معماری منطقه خراسان رضوی، دانشجویان و دوستداران هنر اسلامی باشد و موجبات رضایت مخاطبان را فراهم آورد.

سید جواد موسوی

مدیرکل میراث فرهنگی گردشگری و صنایع دستی خراسان رضوی

www.ketab.ir

